

***

Перебуваючи в навчальному центрі «Яд Вашем», не дивлячись на акцентуацію нашої уваги на історичну предтечу та хронологію подій Голокосту, мені вдавалося паралельно відстежувати, так би мовити, ціннісні ставлення єврейського народу до страхітливого буття. Так, вражає вміння людей не втрачати жаги до життя за будь-яких обставин. Що це? Небажання об'єктивно оцінювати реальність? Втеча від зовнішнього мороку? Відповідей однозначних і не потрібно очікувати. На мій погляд, вміння організовувати власне життя – будь-то в гетто чи окремому таємному сховищі, трудовому таборі чи таборі смерті – було єдиним засобом допомогти людям залишатися людьми до останнього подиху: зберігати дружні та сімейні відносини, піклуватися про дітей і старшого віку родичів, займатися творчими справами ... навчатися ... і саме головне – не допускати думок про те, що «участь» євреїв є неминучою. А тому слід все запам'ятати і, швидше всього, не для помсти, а для свідчення іншим (і своєму народу і іншим): як попередити, як не допустити повтору Катастрофи. Чи в усіх без виключення було розуміння того, що життя триває, – звісно, ні. І це було чи не єдине право вибору: вмирати подумки щодня, втрачаючи людську подобу до остаточного вирішення питання чи жити, як людина, як можу, як вдається...А якщо можу і вдається... – народжувалася ідея опору, втечі, складання записів у щоденниках, мовчазних свідчень в малюнках. Зовсім інше – право вибору у тих, хто складав оточення євреїв, чи заслуговують вони на осуд? – ще одна дилема історичної епохи. Слід сказати, що проблема колабораціонізму одна із тих, які є не достатньо вивченими і які водночас більше всього турбують старшокласників.

Оглядаючи експозиції в «Яд Вашем», я спіймала себе на думці, що все це нагадує мені «Божественну комедію» Данте, де «Ад» уявляється у вигляді череди картинок, котрі автор-мандрівник спостерігає зі сторони. Та мені не вдавалося роль стороннього; спогади матері, почуті та записані двома роками раніше, змушували в кожній фотографії, предметі щось або когось шукати. Що я намагалася зрозуміти, про що дізнатися...для мене стало «одкровенням», що мене могло зовсім не бути, якби щось «пішло» інакше в Жмеринському гетто і сім'ї моєї матері не вдалося залишитися живими. Пригадала, як у шкільні роки стала переможцем Республіканського конкурсу на кращий твір до Дня Перемоги, який розпочинався з того, що моє покоління народилося після війни (ідеологічна фраза на той час). Тепер я почала б цей твір інакше: родина моєї мами вижила після Голокосту. Скільки «дітей мого покоління» несуть в собі цю рефлексію? І чому так завзято про «це» мовчали наші бабусі, мами, поки аж «не настав час». Це теж питання щодо нашого соціалістичного патріотизму: безликого (не народ, не нація, а Радянський Союз). Український народ – полікультурна громада, хочеться вірити, що це всіх стосується. Тому так важливо, говорячи з молоддю про толерантність, формувати ціннісне ставлення до життя, віри, культури того ж самого сусіда по парті, по вулиці тощо, а не сторонньої людини, яку ти, можливо, і не знаєш.

*Людмила Назаренко,
вчитель, кандидат педагогічних
наук
м. Цюрупинськ, Херсонської області*